

Tėvų atsakomybė - Lietuva

TURINIO LENTELE

- 1 Ką iš tikrųjų reiškia teisinė sąvoka „tėvų atsakomybė“? Kokios yra asmens, turinčio tėvų atsakomybę, teisės ir pareigos?
- 2 Kaip paprastai nustatoma, kam priklauso tėvų atsakomybė už vaiką?
- 3 Ar gali būti tėvų atsakomybė paskirta kitam asmeniui, jeigu tėvai negali arba nenori vykdyti pareigų savo vaikams?
- 4 Jeigu tėvai nutraukia santuoką arba išsiskiria, kaip išsprendžiamas tėvų atsakomybės nustatymo ateityje klausimas?
- 5 Jeigu tėvai sudaro sutartį dėl tėvų atsakomybės, kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis, kad sutartis būtų teisiškai įpareigojanti?
- 6 Jeigu tėvai negali susitarti dėl tėvų atsakomybės, kokios alternatyvios priemonės padeda šį konfliktą išspręsti nesikreipiant į teismą?
- 7 Jeigu tėvai kreipiasi į teismą, kokius su vaiku susijusius klausimus gali išspręsti teisėjas?
- 8 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa turi priklausyti tik vienam iš tėvų, ar tai reiškia, kad jis gali visus su vaiku susijusius klausimus spręsti nepasitaręs su antruoju iš tėvų?
- 9 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa priklauso abiem tėvams, ką tai iš tikrųjų reiškia?
- 10 Į kokį teismą reikia kreiptis, jeigu norima pateikti pareiškimą dėl tėvų atsakomybės? Kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis ir kokie dokumentai turi būti pridedami prie pareiškimo?
- 11 Kokia tvarka yra taikoma šiais atvejais? Ar galima pasinaudoti pagreitinoto proceso tvarka?
- 12 Ar galima gauti teisinę pagalbą bylinėjimosi išlaidoms padengti?
- 13 Ar galima apskųsti teismo sprendimą dėl tėvų atsakomybės?
- 14 Tam tikrais atvejais, kad būtų įvykdytas sprendimas dėl tėvų atsakomybės, gali prireikti kreiptis į teismą. Į kokį teismą reikia kreiptis ir kokia tvarka yra taikoma?
- 15 Ką reikia padaryti, kad kitos valstybės narės teismo priimtas sprendimas dėl tėvų atsakomybės būtų pripažintas ir vykdomas šioje valstybėje narėje?
- 16 Į kurį šios valstybės narės teismą reikia kreiptis norint užginčyti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl tėvų atsakomybės pripažinimą? Kokios procedūros taikomos tokiais atvejais?
- 17 Kokios šalies teisę taiko teismas procese dėl tėvų atsakomybės, jei vaikas ar bylos šalys negyvena šioje valstybėje narėje arba yra skirtingų šalių piliečiai?

1 Ką iš tikrųjų reiškia teisinė sąvoka „tėvų atsakomybė“? Kokios yra asmens, turinčio tėvų atsakomybę, teisės ir pareigos?

Vaikų ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - LR CK) III Knygos IV dalis. LR CK 3.155 straipsnis nustato, kad vaikus iki pilnametystės ar emancipacijos prižiūri tėvai. Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata ir, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. LR CK III Knygos XI skyrius nustato tėvų teises ir pareigas vaikams, o XII skyrius – tėvų ir vaikų tarpusavio turtines teises ir pareigas.

Pagal LR CK 3.227 straipsnio 2 dalį, įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo, išskyrus šio kodekso 3.222 straipsnio 4 dalyje numatytą išimtį.

2 Kaip paprastai nustatoma, kam priklauso tėvų atsakomybė už vaiką?

LR CK 3.156 straipsnis nustato, kad tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios. Tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium.

3 Ar gali būti tėvų atsakomybė paskirta kitam asmeniui, jeigu tėvai negali arba nenori vykdyti pareigų savo vaikams?

Jeigu tėvai nenori arba negali vykdyti pareigų savo vaikams, tėvų atsakomybė gali būti paskirta kitam asmeniui. Tuo tikslu LR CK yra įtvirtintas nepilnamečių globos ir rūpybos institutas. Pagrindines laikinos ir neterminuotos vaiko globos/rūpybos taisyklės nustato 3.254 ir 3.257 straipsniai.

4 Jeigu tėvai nutraukia santuoką arba išsiskiria, kaip išsprendžiamas tėvų atsakomybės nustatymo ateityje klausimas?

Jeigu tėvai nutraukia santuoką, tėvų atsakomybės ateityje nustatymas priklauso nuo to, koku būdu santuoka buvo nutraukta.

Kai santuoka nutraukiama abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, jie turi pateikti teismui sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir t. t.). Remiantis LR CK 3.53 straipsnio 3 dalimi teismas, savo sprendimu nutraukdamas santuoką, patvirtina sutuoktinių pateiktą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kurioje sutuoktiniai turi aptarti savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos ir dalyvavimo juos auklėjant klausimus bei kitas savo turtines teises ir pareigas. Sutarties turinys įtraukiamas į teismo sprendimą. Iš esmės pasikeitus aplinkybėms (vieno buvusio sutuoktinio liga, nedarbingumas ir kt.), buvę sutuoktiniai arba vienas iš jų gali kreiptis į teismą dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties sąlygų pakeitimo.

Kai santuoka nutraukiama vieno sutuoktinio prašymu, teismui pateiktame prašyme taip pat privalo būti nurodyta, kaip pareiškėjas įvykdys savo pareigas kitam sutuoktiniui ir nepilnamečiams vaikams. Teismas, nutraukdamas santuoką, turi išspręsti sutuoktinių nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos ir jų išlaikymo, taip pat vieno sutuoktinio išlaikymo bei jų bendro turto padalijimo klausimus, išskyrus atvejus, kai turtas padalytas bendru sutuoktinių susitarimu, patvirtintu notarine tvarka (LR CK 3.59 straipsnis).

Kai santuoka nutraukiama dėl abiejų sutuoktinių kaltės, toks santuokos nutraukimas turi tokias pačias pasekmes kaip ir santuokos nutraukimas abiejų sutuoktinių bendru sutikimu (LR CK 3.51 – 3.54 straipsniai). Santuokos nutraukimo dėl vieno sutuoktinio kaltės procesui mutatis mutandis taikomas LR CK 3.59 straipsnis.

Gyvenimo skyrium (separacijos) atveju vienas sutuoktinis gali kreiptis su prašymu į teismą dėl gyvenimo skyrium nustatymo, jeigu dėl tam tikrų aplinkybių, nors ir nepriklausančių nuo kito sutuoktinio, bendras jų gyvenimas tapo netoleruotinas (nejmanomas) arba gali iš esmės pakenkti jų nepilnamečių vaikų interesams, arba sutuoktiniai nesuinteresuoti tęsti bendrą gyvenimą. Teismas, priimdamas sprendimą dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium (separacijos), privalo nustatyti, su kuriuo iš jų lieka gyventi jų nepilnamečiai vaikai, taip pat išspręsti vaikų išlaikymo ir skyrium gyvenančio tėvo (motinos) dalyvavimo auklėjant vaikus klausimus. Abu sutuoktiniai gali kreiptis su bendru prašymu į teismą dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo, jeigu dėl gyvenimo skyrium pasekmių jie yra sudarę sutartį, kurioje numato nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos, jų išlaikymo ir auklėjimo, taip pat sutuoktinių turto padalijimo ir tarpusavio išlaikymo klausimus. Kai sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl gyvenimo skyrium pasekmių, teismas šią sutartį patvirtina, jeigu sutartis neprieštaruja viešajai tvarkai ar iš esmės nepažeidžia nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų. Patvirtinęs sutartį, teismas jos turinį įrašo į sprendimą dėl gyvenimo skyrium (separacijos) nustatymo.

5 Jeigu tėvai sudaro sutartį dėl tėvų atsakomybės, kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis, kad sutartis būtų teisiškai įpareigojanti?

Jeigu tėvai gyvena kartu, išlaikymo tvarka ir forma nustatoma tėvų tarpusavio susitarimu. Konkreiti tokio susitarimo forma ir sudarymo tvarka nėra nustatyta. Remiantis LR CK 3.193 straipsniu, nutraukdami santuoką bendru sutarimu (LR CK 3.51 straipsnis) arba pradėdami gyventi skyrium (LR CK 3.73 straipsnis), sutuoktiniai sudaro sutartį, kurioje numato tarpusavio pareigas išlaikant savo nepilnamečius vaikus, taip pat tokio išlaikymo tvarką, dydį ir formas. Šią sutartį patvirtina teismas (LR CK 3.53 straipsnis). Nepilnamečių vaikų tėvai gali sudaryti sutartį dėl savo vaikų išlaikymo taip pat ir nutraukiant santuoką kitais pagrindais. Jeigu vienas iš tėvų nevykdo teismo patvirtintos jų sutarties dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo, kitas iš tėvų įgyja teisę kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo.

6 Jeigu tėvai negali susitarti dėl tėvų atsakomybės, kokios alternatyvios priemonės padeda šį konfliktą išspręsti nesikreipiant į teismą?

Be teismo, galima pasinaudoti mediacija. Teisminė mediacija galima visuose bendrosios kompetencijos teismuose. Teisminė mediacija yra nemokama paslauga. Tai pigesnis ir greitesnis ginčų sprendimo būdas. Atkreiptinas dėmesys, kad sprendžiant ginčą teisminės mediacijos būdu yra užtikrinamas konfidencialumas, o bet kuri šalis gali pasitraukti iš teisminės mediacijos procedūrų nenurodyma pasitraukimo priežasčių. Ginčo perdavimą teisminei mediacijai gali inicijuoti civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas (teisėjų kolegija) arba bet kuri ginčo šalis. Daugiau informacijos apie mediaciją ir mediatorių sąrašą galima rasti Lietuvos teismų puslapyje <http://www.teismai.lt/>

7 Jeigu tėvai kreipiasi į teismą, kokius su vaiku susijusius klausimus gali išspręsti teisėjas?

Jeigu tėvai kreipiasi į teismą, visus klausimus, įskaitant vaiko gyvenamosios vietos, tėvų teisių lankyti vaiką, nepilnamečio vaiko išlaikymo ir kitus klausimus, teismui pateiktame prašyme nurodytus su vaiku susijusius klausimus išsprendžia teismas.

8 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa turi priklausyti tik vienam iš tėvų, ar tai reiškia, kad jis gali visus su vaiku susijusius klausimus spręsti nepasitaręs su antruoju iš tėvų?

Pagal LR CK 3.156 straipsnį tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios. Tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium. Tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus ir yra atsakingi už savo vaikų auklėjimą ir vystymą, privalo rūpintis savo vaikų sveikata, jų dvasiniu ir moraliniu ugdymu. Tėvai atlikdami šias pareigas turi pirmumo teisę prieš kitus asmenis. Tėvai privalo sudaryti sąlygas savo vaikams mokytis iki įstatymuose nustatyto amžiaus.

Vieno iš tėvų globa vaikui gali būti nustatoma tik tais atvejais, kai kito tėvo valdžia yra apribota. Kai tėvai (tėvas ar motina) vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, teismas gali priimti sprendimą dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios apribojimo. Laikiną ar neterminuotą tėvų (tėvo ar motinos) valdžios apribojimą teismas taiko atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, dėl kurių prašoma apriboti tėvų valdžią. Tačiau tėvai išlaiko teisę matytis su vaiku, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams. Neterminuotai apribojus tėvų valdžią, vaikas gali būti įvaikintas be atskiro tėvų sutikimo.

9 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa priklauso abiem tėvams, ką tai iš tikrųjų reiškia?

Visus klausimus, susijusius su vaiko auklėjimu ir tėvų atsakomybe, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu. Jeigu tėvai nesusitaria, ginčijamą klausimą sprendžia teismas.

Kreiptis į teismą dėl bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarkos gali vaiko tėvas ar motina, neveiksnių nepilnamečių tėvų tėvai (globėjai / rūpintojai). Teismas nustato skyrium gyvenančio tėvo ar motinos bendravimo su vaiku tvarką, atsižvelgdamas į vaiko interesus ir sudarydamas galimybę skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai maksimaliai dalyvauti auklėjant vaiką. Minimalus bendravimas gali būti nustatomas tik tuomet, jei nuolatinis maksimalus bendravimas kenkia vaiko interesams.

10 Į kokį teismą reikia kreiptis, jeigu norima pateikti pareiškimą dėl tėvų atsakomybės? Kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis ir kokie dokumentai turi būti pridedami prie pareiškimo?

Jeigu asmuo nori pateikti prašymą dėl tėvų atsakomybės, jis turi kreiptis į apylinkės teismą. Kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis ir kokie dokumentai turi būti pridedami prie prašymo, priklauso nuo prašyme pateiktų reikalavimų ir nuo ginčijamų arba išspręstinių, arba nustatytinių teisių ir pareigų (dėl tėvų atsakomybės turinio).

11 Kokia tvarka yra taikoma šiais atvejais? Ar galima pasinaudoti pagreitinto proceso tvarka?

Pagrindiniai ginčai ir klausimai dėl tėvų atsakomybės nagrinėjami supaprastinto proceso tvarka.

12 Ar galima gauti teisinę pagalbą bylinėjimosi išlaidoms padengti?

Nemokamą teisinę pagalbą galima gauti remiantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymu. Galimybė gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą priklauso nuo asmens finansinės padėties.

13 Ar galima apskųsti teismo sprendimą dėl tėvų atsakomybės?

Galima, aukštesnės instancijos teismui pagal bendras civilinio proceso taisykles.

14 Tam tikrais atvejais, kad būtų įvykdytas sprendimas dėl tėvų atsakomybės, gali prireikti kreiptis į teismą. Į kokį teismą reikia kreiptis ir kokia tvarka yra taikoma?

Priverstinį teismo sprendimo vykdymą atlieka antstoliai.

15 Ką reikia padaryti, kad kitos valstybės narės teismo priimtas sprendimas dėl tėvų atsakomybės būtų pripažintas ir vykdomas šioje valstybėje narėje?

Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 (1) dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo taikomas be specialios procedūros pripažįstant kitos ES valstybės teismo sprendimą Lietuvoje. Šis reglamentas taikomas visoms ES narėms išskyrus Daniją.

Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai dėl bendravimo teisių ir dėl vaiko grąžinimo yra vykdytini dokumentai, vykdomi pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau - LR CPK) VI dalyje išdėstytas taisykles.

Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 15 straipsnyje (bei 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos 8 ir 9 straipsniuose) nurodytus prašymus dėl jurisdikcijos perėmimo iš užsienio valstybės teismo ir prašymus dėl jurisdikcijos perdavimo užsienio valstybės teismui nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas.

Šie prašymai nagrinėjami LR CPK 39 skyriuje nustatyta tvarka tiek, kiek Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003, nenustato kitaip. Šie prašymai žyminiu mokesčiu neapmokestinami.

Lietuvos apeliaciniam teismui teikiami prašymai turi atitikti bendruosius procesinius dokumentams keliamus reikalavimus (LR CPK 111 straipsnis). Vadovaujantis Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 15 straipsnio nuostatomis teikiamas prašymas ir jo priedai turi būti pateikti valstybine kalba arba turi būti pridėti šių dokumentų vertimai į lietuvių kalbą. Jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nepaskyrė atstovo byloje arba įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti, gyvenančio (turinčio profesinės veiklos buveinę) Lietuvos Respublikoje (LR CPK 805 straipsnis), prašyme turi būti nurodytas adresas Lietuvos Respublikoje arba telekomunikacijų galinio įrenginio adresas, kuriuo pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai. Tačiau, minėti reikalavimai netaikomi prašymams, kuriuos Lietuvos apeliaciniam teismui pateikia užsienio valstybės teismas.

Lietuvos apeliacinis teismas, kai tai tikslinga, gali pavesti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikti išvadą dėl jurisdikcijos perėmimo ar jurisdikcijos perdavimo tikslingumo. Lietuvos apeliacinis teismas nustato šioje dalyje nurodytos išvados pateikimo terminą.

Prašymas Lietuvos apeliaciniame teisme turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per šešias savaites nuo prašymo priėmimo teisme dienos.

Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs prašymą dėl jurisdikcijos perėmimo iš užsienio valstybės teismo ir priėmęs sprendimą šį prašymą patenkinti, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes nustato kompetentingą Lietuvos Respublikos teismą, kuris nagrinės bylą Lietuvos Respublikoje. Užsienio valstybės teisme iškelta byla perduodama kompetentingam Lietuvos Respublikos teismui nagrinėti iš esmės. Šiuo atveju mutatis mutandis taikomos LR CPK 35 straipsnio nuostatos ir bylos nagrinėjimas tęsiamas kompetentingame Lietuvos Respublikos teisme. Kompetentingas Lietuvos Respublikos teismas prireikus nustato dalyvaujančių byloje asmenų procesinę padėtį ir imasi priemonių procesinių dokumentų trūkumams pašalinti.

16 Į kurį šios valstybės narės teismą reikia kreiptis norint užginčyti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl tėvų atsakomybės pripažinimą? Kokios procedūros taikomos tokiais atvejais?

Skundas turi būti pateikiamas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Šis skundas bus nagrinėjamas kasacine tvarka, remiantis LR CPK nuostatomis.

17 Kokios šalies teisė taiko teismas procese dėl tėvų atsakomybės, jei vaikas ar bylos šalys negyvena šioje valstybėje narėje arba yra skirtingų šalių piliečiai?

Vaikų ir tėvų tarpusavio santykiams taikytiną teisę nustato LR CK 1.32 straipsnis. Vaikų ir tėvų asmeniniams ir turtiniams santykiams taikoma vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Jeigu nė vienas iš vaiko tėvų neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta, o vaikas ir abu jo tėvai yra tos pačios valstybės piliečiai, taikoma valstybės, kurios piliečiai jie visi yra, teisė.

Kompetentingas teismas dėl tėvų atsakomybės nustatomas remiantis 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje.

Klausimams, susijusiems su nepilnamečių apsauga, globa ir rūpyba taikytina teisė nustatoma pagal 1961 m. spalio 5 d. Hagos konvenciją dėl valdžios institucijų teisių ir taikytinos teisės nepilnamečių teisių gynimo srityje.

Šeimos narių išlaikymo pareigas (alimentus) reglamentuoja 1973 m. spalio 2 d. Hagos konvencija dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės.

Šio puslapio turinį nacionaline kalba tvarko atitinkamos Europos teismo tinklo kontaktinės įstaigos. Vertimus atliko Europos Komisijos tarnyba. Į kompetentingos nacionalinės institucijos originale įvestus pakeitimus vertimuose gali būti neatsižvelgta. Nei Europos teismas, nei Europos Komisija nepriima atsakomybės ar įsipareigojimų dėl šiame dokumente pateiktos arba nurodytos informacijos arba duomenų. Daugiau informacijos apie už šį puslapį atsakingos valstybės narės autorių teisių taisyklės rasite puslapyje „Teisinė informacija“.

Paskutinis naujinimas: 21/10/2019